

Colecția *Clujul din cuvinte*
este coordonată de Irina Petraș

© Asociația „VECHIUL CLUJ”
www.facebook.com/VechiulCluj/
asociatia.vechiul.cluj@gmail.com, www.vechiulcluj.ro,
tel. +40-745-702887

Editura ȘCOALA ARDELEANĂ
Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48
Redacția: tel 0364-117.252; 0728.084.801
e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro,
redactie@scoalaardeleanacluj.ro
Difuzare: tel/fax 0364-117.246; 0728.084.803
e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro, esadifuzare@gmail.com
www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Re-descoperim Clujul = Re-discovering Cluj. - Cluj-Napoca :
Editura Școala Ardeleană, 2016-
vol.
ISBN 978-606-797-050-0
**Vol. 4 : Comunitățile comunității Clujului = The communities
of the Cluj community** / Cosmin Cătălin Rusu ; trad. de Teodora-
Maria Sas. - 2019. - ISBN 978-606-797-474-4

I. Rusu, Cosmin Cătălin
II. Sas, Teodora Maria (trad.)

91

Foto: Arhiva Asociației „Vechiul Cluj”

Editor: Vasile George Dâncu

ASOCIAȚIA „VECHIUL CLUJ” ASSOCIATION

Re-descoperim Clujul

IV

Comunitățile comunității Clujului

de

Cosmin Cătălin Rusu

traducere de

Teodora-Maria Sas

Re-discovering Cluj

IV

The Communities of the Cluj Community

by

Cosmin Cătălin Rusu

translated by

Teodora-Maria Sas

Cluj-Napoca, 2019

Principală amprentă identitară asociată astăzi Clujului este reprezentată de multiculturalitatea și pluriconfesionalitatea sa istorică. La baza acestei tradiții culturale s-au aflat cele două populații fondatoare ale așezării – maghiarii și „oaspeții” lor sași. Alături de aceștia, încă de la început, pe teritoriul extins al localității și/sau în proximitatea sa imediată au coexistat foarte probabil grupuri de populație autohtonă, româno-slavă. După obținerea statutului de oraș (1316), în așezarea de pe Someș se vor așeza treptat, de-a lungul secolelor, grupuri mai restrânse ori mai largi de populație dintre cele mai diverse: maghiari și secui din Transilvania și Ungaria, germani și austrieci, dar și slovaci, evrei, țigani/rromi, italieni, greci, polonezi, armeni, croați, slavoni, boemieni și, nu în ultimul rând, moldoveni și munteni. Deveniți rezidenți temporari ori permanenți ai orașului, aceștia au constituit comunități sau au dat individualități care au contribuit în mod esențial la istoria, specificul și prestigiul Clujului.

Din rațiuni în principal „naționale”, investigațiile cu privire la trecutul medieval și modern al Clujului (până la 1918) au avut în vedere în principal reconstituirea aportului comunităților maghiare și germanofone ale așezării, în timp ce interesul în legătură cu populația românească a fost în bună măsură circumscris doar perioadei ultimei sute de ani. În fine, în ceea ce privește grupurile de populație ale țiganilor/rromilor, precum și ale celorlalte etnii ori mici comunități care au relaționat cu Clujul, acestea au fost de regulă aduse doar tangențial în atenție, mai ales în contextul asimilării lor cultural-lingvistice la comunitățile tradiționale de locuitori ai orașului – în principal, maghiari, iar în cazuri particulare, sași sau români. O excepție notabilă este reprezentată de comunitatea evreilor care a beneficiat în ultimele două decenii de restituiri cultural-istorice dedicate și detaliate.

Foreword

The main identity imprint associated today with Cluj is represented by its historical multiculturalism and multiconfessionalism. The two founding populations of the habitation – the Hungarians and their Saxon “guests” – were at the core of this cultural tradition. Along with them, from the beginning, groups of indigenous, Romanian-Slavic population most likely coexisted on the locality’s extended territory and/or in its immediate proximity. After obtaining the status of town (1316), smaller or larger groups of the most diverse population, such as Hungarians and Szeklers from Transylvania and Hungary, Germans and Austrians, but also Slovaks, Jews, Gypsies/Roma, Italians, Greeks, Poles, Armenians, Croatians, Slavs, Bohemians and, last but not least, Moldavians and Wallachians would gradually settle down, over the centuries, in the habitation on the Someș River. Having become temporary or permanent residents of the town, they formed communities or gave individualities who essentially contributed to the history, specificity and prestige of Cluj.

Out of mainly “national” reasons, the investigations regarding the medieval and modern past of Cluj (until 1918) mainly aimed at reconstructing the contribution of the Hungarian and German-speaking communities of the habitation, while the interest regarding the Romanian population was largely confined only to the period of the last hundred years. Finally, in what concerns the Gypsy/Roma population groups, as well as the other ethnic groups or small communities which related to Cluj, these were usually brought to the attention only tangentially, especially in the context of their cultural-linguistic assimilation to the town’s traditional communities of inhabitants – mainly Hungarians, and in particular cases, Saxons or Romanians. A notable exception is represented by the Jewish community which has benefited, within the last two decades, from dedicated and detailed cultural-historical restitutions.

Lucrarea de față își propune să (re)aducă în atenția publicului principalele etnii și comunități istorice locale, respectiv aportul acestora la societatea și patrimoniul (multi)cultural al Clujului. Prezentarea este structurată în cinci capitole, patru dedicate celor mai importante comunități etnice din trecutul orașului – Maghiari, Sași/Germani și Habsburgi/Austrieci, Români, Evrei, iar unul Etniilor și Comunităților mai puțin cunoscute ale acestuia. Întreg demersul reprezintă un modest elogiu adus tuturor comunităților din trecutul Clujului care – împreună – au dat viață unui oraș absolut excepțional. Nu în ultimul rând, aceste pagini sunt dedicate Clujenilor prezenți și viitori, membri ai **COMUNITĂȚILOR Comunității CLUJULUI...**

Cosmin C. Rusu

noiembrie 2019

The present work aims at (re)bringing to the public attention the main local historical ethnic groups and communities, namely their contribution to the society and the (multi)cultural heritage of Cluj. The presentation is structured on five chapters, four being dedicated to the most important ethnic communities from the city's past – the Hungarians, the Saxons/Germans and the Habsburgs/Austrians, the Romanians and the Jews, and one to its less known ethnic groups and communities. The whole approach represents a modest eulogy brought to all the communities from the past of Cluj which – together – gave life to an absolutely exceptional city. Last but not least, these pages are dedicated to the present and future citizens of Cluj, members of the **COMMUNITIES belonging to the CLUJ Community...**

Cosmin C. Rusu

November 2019

Dintre toate comunitățile tradiționale ale Clujului, cea a maghiarilor se identifică în cea mai mare măsură cu istoria așezării de pe Someș. Alături de populația locală, de factură româno-slavă, prezența unor grupuri maghiare este atestată în zonă încă din perioada de constituire a nucleelor de locuire ale așezării medievale (sec. X-XI). Devenită provincie a Regatului Maghiar, Transilvania își va contura un specific și o tradiție cultural-identitară în consecință. Pe aceste coordonate, comunitatea maghiară va deveni, în timp, principalul reper etnic și cultural al așezării. Astfel, primele inițiative de organizare administrativ-teritorială a Clujului – din perioada sec. XII-XIII – aparțin mediului demografic și socio-politic maghiar. Regatul Ungariei a fondat Comitatul Cluj încă din a doua jumătate a sec. XII, iar o cetate a Clujului exista în mod cert la începutul sec. XIII. În intervalul 1257-69, Ștefan V, în calitate de moștenitor al coroanei regale maghiare și de duce al Transilvaniei, "(re)întemeia și așează" Clujul, prin acordarea de privilegii și libertăți locuitorilor, atât celor mai vechi, cât și „oaspeților și saxonilor” colonizați aici. La începutul sec. XIV, Clujul va fi racordat civilizația și istoria mare a Europei, statut pe care nu îl va mai pierde niciodată. Astfel, în 1316, Carol I Robert de Anjou, regele Ungariei și Croației, suveran descendent al uneia dintre cele mai vechi și mai extinse dinastii ale Europei (Dinastia Capețiană/Dinastia Franței, ramura cadetă a Dinastiei Capețiene de Anjou, sub-ramura Capețiană de Anjou-Ungaria) acorda așezării privilegiul de centru urban (*civitas*). Beneficiile presupuse de către acesta vor crea cadrul și premisele fundamentale pentru dezvoltarea absolut remarcabilă a orașului în secolele care vor urma.

Pe parcursul sec. XIII-XIV, ponderea „oaspeților” germanici a fost foarte probabil cea mai ridicată în cadrul așezării. Amplasamentul în afara zonelor tradiționale de

The Hungarians

Of all the traditional communities of Cluj, the Hungarian one is largely identified with the history of the settlement situated on the Someș River. Along with the local Romanian-Slavic population, the presence of some Hungarian groups is attested in the area since the time of establishing the habitation centres of the medieval settlement (10th-11th century). Becoming a province of the Hungarian Kingdom, Transilvania would accordingly outline a specificity and a cultural-identity tradition. On these coordinates, the Hungarian community would become, in time, the main ethnic and cultural landmark of the settlement. Thus, the first initiatives of administrative-territorial organization of Cluj – from the sec. 12th-13th centuries – belong to the Hungarian demographic and social-political milieus. The Hungarian Kingdom had founded the Cluj County since the second half of the 12th century, and a Cluj citadel certainly existed at the beginning of the 13th century. During 1257-69, Stephen V, in his capacity of heir to the Hungarian Royal Crown and of Duke of Transilvania, "(re)founded and settled" Cluj, by granting privileges and freedoms to the inhabitants, not only to the oldest ones, but also to the "guests and Saxons" colonized here. At the beginning of the 14th century, Cluj would be connected to the great civilization and history of Europe, a status which it would never lose. Thus, in 1316, Carol I Robert of Anjou, the King of Hungary and Croatia, a descendant sovereign of one of Europe's oldest and most extensive dynasties (Cape Dynasty/ the Dynasty of France, the cadet branch of the Cape Dynasty of Anjou, the Cape under-branch of Anjou-Hungary) granted the privilege of an urban centre (*civitas*) to the settlement. The benefits supposed by it would create the fundamental framework and the premises for the city's absolutely remarkable development in the centuries to come.

During the 13th-14th centuries, the ratio of the German "guests" was probably the highest within the settlement.

colonizare ale sașilor ardeleni și politica regalității maghiare de susținere a așezării în oraș a unor noi grupuri de populație vor reprezenta însă factori determinanți pentru conturarea specificului etno-cultural al Clujului. Conform privilegiului acordat în 1370 de regele Ungariei, Ludovic cel Mare, oricine era liber să se așeze în oraș, cu condiția achitării în prealabil a tuturor obligațiilor datorate nobilului de pe pământul cărui pleca. Noul context social va crea condiții favorabile atragerii în oraș a unor noi locuitori, majoritatea maghiari din împrejurimi. Cea mai veche repertoriere a populației imposabile maghiare a Clujului (1453) ilustrează relevanța etno-comunitară la care ajunseseră deja maghiarii din oraș. La mijlocul sec. XV, cca. jumătate din cei aproximativ 5.000 de locuitori ai orașului erau deja maghiari. Importanța comunității în cadrul orașului este confirmată și de faptul că încă din 1372 la Cluj este documentată o stradă a maghiarilor: *Platea Mager utcha*; *Platea ungaricali* (astăzi bulevardul 21 Decembrie 1989). Aceasta pornea din piața principală a orașului spre colțul său de nord-est, fiind una dintre cele mai vechi și mai importante străzi medievale ale Clujului. Zona de nord-est a orașului se va contura din această perioadă ca principal nucleu al populației maghiare. Odată cu primele demersuri de amenajare a fortificațiilor orașului de la începutul sec. XV, va apărea o Stradă a Maghiarilor din Interior (*Bel-Magyar utca*) și una din Exterior (*Kül-Magyar utca*). De la mijlocul sec. XV, un turn cu două etaje străjuia mica poartă a curtinei orașului care delimita cele două străzi. Prin prelungirea străzii de la exteriorul fortificațiilor se va realiza fuziunea cu satul arpadian Sf. Petru (*Szentpéter*), aflat la est de oraș. Astfel, pe parcursul sec. XV-XVI, aici se va forma o unică suburbie maghiară. Strada interioară a fost locuită în evul mediu și în perioada premodernă în majoritate de meșteșugari, din sec. XVIII, printre rezidenții acesteia fiind amintiți și nobili. De-a lungul străzii exterioare vor începe să fie amenajate grădini ale locuitorilor și ateliere

However, the emplacement outside the traditional colonization areas of the Transylvanian Saxons and the Hungarian royalty policy of supporting the settlement of new population groups in the town would represent determining factors in the shaping of the ethno-cultural particularity of Cluj. According to the privilege granted in 1370 by the King of Hungary, Louis the Great, anyone was free to settle in the town, provided that he had paid in advance for all the obligations owed to the nobleman whose land he was leaving from. The new social context would create favorable conditions for attracting to town new inhabitants, mostly Hungarians from the surrounding areas. The oldest indexing of the taxable Hungarian population of Cluj (1453) illustrates the ethno-community relevance already reached by the Hungarians in the town. In the middle of the 15th century, approx. half of the town's nearly 5,000 inhabitants were already Hungarians. The importance of the community within the town is also confirmed by the fact that a Hungarian street had been documented in Cluj since 1372: *Platea Mager utcha*; *Platea ungaricali* (nowadays the December 21st 1989 Avenue). It started from the town's main square towards its north-eastern corner, being one of the oldest and most important medieval streets of Cluj. The town's northeastern area would be shaped, from this period, as the main core of the Hungarian population. With the first steps of planning the town's fortifications from the beginning of the 15th century, an Inner Hungarian Street (*Bel-Magyar utca*) and an Outer Hungarian Street (*Kül-Magyar utca*) would appear. Since the middle of the 15th century, a two-floor tower was guarding the small gate of the town curtain which was delimiting the two streets. By extending the street from the outside of the fortifications, there would be a fusion with the Arpadian village of St. Peter (*Szentpéter*), located eastward of the town. Thus, during the 15th-16th centuries, a unique Hungarian outskirts would be formed here. The inner street was inhabited in the Middle Ages and in the pre-modern period, mostly by craftsmen, from the 18th century, among its residents being also mentioned noblemen. Along the outer street, there would

meșesugărești specifice de regulă periferiilor (tăbăcari, măcelari, funari).

În perioada medievală, comunitatea maghiară a Clujului a avut ca reper cultural-identitar instituția bisericii romano-catolice, respectiv principalul său simbol public – biserica parohială Sf. Mihail din piața centrală a orașului.

Sfințirea noilor clopote ale Bisericii parohiale Sf. Mihail (1924)
Sainting of the new bells of the St. Michael Church (1924)

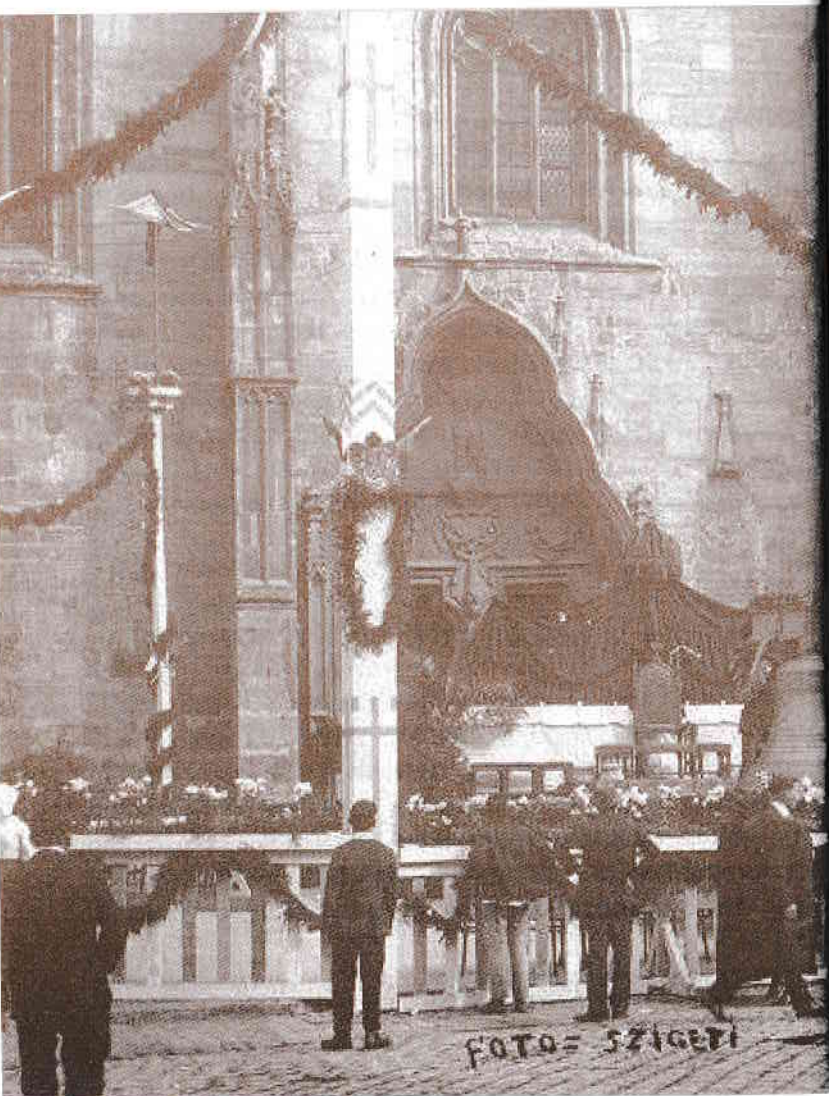

FOTO = SZIGETI

be set up inhabitants' gardens and craft workshops specific to the outskirts (tanners, butchers, rope makers).

In the medieval period, the Hungarian community of Cluj had the institution of the Roman-Catholic Church as its cultural-identity landmark, respectively as its main public symbol – the parish church of St. Michael in the town's central square.

